Print Date: 23 March 2022. Source: Page 4, Forṿerṭs - פארווערטס, 18 October 1924 *** "Historical Jewish Press", The National Library of Israel and Tel Aviv University

טהאמאשעווסקי שילדערט דעם אידישען טהעאטער און די אידישע רעדאקציעס פון ארגענטינא.

די ערשטע פארשטעלונג. — מען ציטערט פון קעלט און מען שרייט אז ס'איז ווארעם

געשריבען ספעציעל פאר'ן „פארווערטס“ פון באריס טהאמאשעווסקי.

קומט, זייט מוחל, אריין מיט מיר אויף עטליכע מינוט אין דעם עקסעלציא טהעאטער, וועלכער רופט זיך איצט „טהאמאשעווסקי'ס טהעאטער.“ איהר דארפט קיין טיקעטס ניט קויפען; איך וועל אייך מיטנעמען מיט מיר... איהר קענט זיך זעצען וואו איהר ווילט — אפילו אין די „פאלקעס“ (לאזשען).

א גאנץ שעהנע לאבי, א גרויסע, א ליכטיגע, פון ביליגער ארכיטעקטור, ווי די קונצען געביידעס אין אונזער קוני־איילענד. אלעס איז געפלאסטערט מיט ביליגען פלאסטער, וואס האלט ניט לאנג און צופאלט זיך; צוויי אייזערנע טויערען, ווי ביי א פריזאן, פיהרען אריין אין טהעאטער.

דער אריינגעהער דארף דורכגעהן מיט די אייזערנע טויערען, וואס ווערען בעוואכט ביי דער פארשטעלונג פון עטליכע דאר־קיפערס.

אט זיינען מיר אינעווייניג אין טהעאטער. א לאנגע, שמאלע געביידע, אהן באפוצונג, אהן דעקאריישאנס, מיט גלאטע, ווייסע ווענט; ניט צו־הויך, און ניט צו נידעריג. ארום און ארום א באלקאן מיט לאדזשען. גאנץ הויך און ווייט, טיעף אוועק, איז די גאלערי, אויף דעם זעלבען באלקאן, נאר אפגעצוימט ווי פאר פערד אין א שטאל.

די ביהנע א גאנץ נישקשה'דיגע; אבער קאלט, שרעקליך קאלט. קיין סימן, קיין צייכען פון א ביסעל ווארימקייט. עס בלאזט די קעלט; דער ווינט רייסט זיך אריין. פון אלע זייטען זיינען אנגעשטעלט סטים־רעדיאייטארס; אבער דער מענעדזשער האט מיך פארזיכערט, אז זינט דאס טהעאטער איז געבויעט געווארען, האט מען נאך קיין איינציגען מאל סטיעם ניט געגעבען.

עטליכע צובראכענע עלעקטרישע היטערס הענגען אין פארשידענע ווינקעלעך, און אז ס'ווערט שטארק־שטארק קאלט, אז די פיס ווערען אפגעפרארען, די הענט ווערען רויט ווי בוריקעס, די נאז געשוואלען, פון די אויגען רינען טרערען און דער גאנצער קערפער ציטערט, — ערשט דאן צינדט מען אן אט די עטליכע עלעקטרישע היטערס.

אין די גארדעראבען, דארטען וואו די ארטיסטען טהוען זיך אן, איז אויך ניטא קיין ברעקעל ווארעמקייט. קאנט איהר אייך, מיינע ליעבע ניו יארקער, אדער אמעריקאנער ארטיסטען פארשטעלען, וואס עס מיינט זיך אויסצוטהאן און אנטהאן א פארשוויצטער, נאך א פארשטעלונג אין א קאלטער גארדעראבע?

און דערפאר טאקע זיינען אלע ארטיסטען אין בוענאס־איירעס — קריסטליכע און אידישע — פארקיהלטע, הייזעריגע און הוסטענדיגע.

עס טרעפט אפט מאל אפילו אין דער בארימטער אפערא־הויז, אז ארטיסטען קענען ניט ענדיגען זייערע פארשטעלונגען, ווייל זיי ווערען פארפרארען, וועהרענד דער פארשטעלונג.

ראזא ראאיסא האט שרעקליך געליטען פון פארקעלטונג, ווען זי האט דא געזונגען.

קארוסא האט אויך עטליכע נעכט ניט געקאנט אויפטרעטען דערפאר, וואס ער איז ניט געווען צוגעוואוינט צו דער קעלט.

דער היגער פיהלט עס גאר ניט. ער שפאצירט זיך ארום, אדער ער פאהרט זיך אין דעם אפענעם וועגעלע אין א גאנץ לייכטען אנצוג, נאר מיט א שאל ארום דעם האלז. אונזערע אידעלעך: רומעניש, רוסיש, בעסאראביער, ליטוואקעס, טהוען אויך דאס אייגענע — זיי שטעהען און ציטערען; און ער, אדער זי, פארזיכערען אייך מיט ציטערענדע גלידער, אז זיי פיהלען גאר ניט די קעלט; אז זיי איז ווארעם.

הייסט עס, אז איך האב אייך אריינגעפיהרט אין א קאלטען טהעאטער. צי ווילט איהר יא צי ווילט איהר ניט, איהר מוזט־כאפען א ציטער מיט מיר צוזאמען, כאטש ביי אייך דארט אין נארד־אמעריקא איז אצינד זעהר ווארעם און איהר שוויצט, אידעלעך! איהר שוויצט אין דילענסי סטריט, אין איסט בראדוויי, אין דער פינפטער עוועניו; אפילו אין די אידישע קעצעלע מאנטענס (קעטסקיל מאנטענס), אפילו אין ארץ־ישראל'דיגען קאני איילענד, אינ'ם ירושלים'דיגען ראקאוויי־ביטש; איהר שוויצט אידעלעך ביים פאוקער, ביים פינאקעל, ביים עסען, ביים שפאצירען. און איך, נעבאך, פארווארפענער, פארוואגעלטער אידישער טהעאטער־דירעקטאר כאפ א ציטער, און וואו? אזוי ווייט — אין עקסעלציא טהעאטער.

עס ארבייטען די ספאנישע מאשיניסטען. זיי זיינען אלע פוילע, צוקראכענע, נאכלעסיגע. ביז איינער גיט זיך א ריהר, ביז ער הויבט אויף א שטיקעל ברעטעל און ביז ער שלאגט אריין א טשוועקעל, שפילט מען אין אונזערע ניו יארקער טהעאטערע אפ א גאנצען אקט. אלע ביז איינעם מיט פאררויכערטע סיגארעטלאך. אלע זינגען זיי ספאנישע טענגאס; אלע קלאפען מיט די צונגען צום טאקט ווי מיט קאסטאניעטען, אזעלכע ביינדלעך וועלכע מען האלט אין ביידע הענט און מען קלאפט מיט זיי ביים זינגען און טאנצען. אלעס ארום און ארום איז פרעהליך און לוסטיג, נאר די ארבייט איז פויל און לאנגווייליג.

די דעקאראציאנען אין גאנץ ארגענטינא זיינען פאפירענע. אפילו אין דעם גרויסען אפערא־הויז זיינען די אלע פאלאצען, שיפען, בריקען, באהנען, ים'ען, וואסערען, הימלען, לופט־באלאנען — אלעס איז געמאכט פון פאפיר.

דעם אמת־זאגענדיג, קומען ארויס די פאפירענע דעקאראציעס א סך שעהנער און נאטירליכער.

אויף פאפיר מאהלט זיך בעסער; די פארבען זעהען זיך בעסער און שעהנער, און די ארבייט איז א סך לייכטער פאר די דעקאריייטארס.

ווען מען זעהט צוזאמענגעשטעלט פאפירענע דעקאראציעס אויף דער ביהנע, גלויבט זיך ניט, אז דער פאלאץ אדער די שיף, אדער דער קעניגליכער טהראן איז א פאפירענער.

איך האב געזעהן דעקאראציאנען אין דעם בארימטען אפערא־הויז, אבער אזעלבע שעהנע דעקאראציעס האב איך אין קיין לאנד ניט געזעהן, אפילו ניט אין דער פאריזער אפערא הויז.

ווען איך בין ארויפגעקומען אויף מיין עקסעלציער ביהנע צווישען די פאפירענע דעקאראציעס און דערזעהן די ארבייטער ארומלויפען ארבייטענדיג מיט פאררויכערטע סיגארעטלעך, איז מיר קאלט געווארען פאר מורא.

אלע האבען מיר ערקלערט, אז קיינער פון זיי געדענקט ניט, ווען א טעאטער זאל דארטען האבען אפגעברענט און מענשען זאלען אומקומען, ווי אמאל ביי אונז אין אמעריקא.

איך האב שוין אין טהעאטער געטראפען מיין גאנצע קאמפאניע שוישפילער. איך האב צוטיילט די ראלען פון טשיריקאוו'ס „יעווועאי“. מיט דיזער פיעסע האב איך אנגעפאנגען מיינע פארשטעלונגען. עס האט מיר גענומען א לאנגע צייט צו פארטיילען די ראלען, ווייל קיין בוענאס איירעס האבען זיך צוזאמענגעקליבען ארטיסטען, ענטוועדער קליינינקע, דארינקע, אדער גרויסע, געזונטע, איבערגעוואקסענע.

צווישען די ארטיסטען געפינען זיך עטליכע נאר וואס פארבלאנזשעטע פון רוסלאנד און פון עסטרייך. בעליפאדי מיט זיין פרוי, פון לעמבערג; גינטער מיט זיין פרוי, פון לאדז; אלעקסאנדראוו פון מינסק. די איבעריגע ארטיסטען זיינען: הער בלום, אן אלטער ארגענטינע'ר ליעבלינג, א זינגער און א גאנץ פעהיגער ארטיסט; דער דירעקטאר מאבינאף, אויך א גוטער ארטיסט און א פעהיגער דירעקטאר, א דזשענטעלמאן, ווי מען זאגט ביי אונז אין אמעריקא; א געוויסער פערלמאן, אויך אן ארגענטינע'ר, געקומען פון לאנדאן מיט א סך יאהרען צוריק; א גאנץ פעהיגע אקטריסעלע, וועלכע וועט אמאל זיין א גרויסע אידישע אקטריסע, איז מאדאם לערער, נאך א גאנץ יונגע, אבער מיט א טאלאנט, וואס טאר ניט פארלארען געהן.

אלזא, מיינע טייערע פריינד, זעצט זיך אוועק און זייט שטיל, ווייל איך פאנג אן מיין ערשטע פראבע אין בוענאס איירעס.

מיר שטודירען טשיריקאוו'ס „אידען“.

די טהעאטער־פאטריאטען האבען גע'חלומ'ט, אז איך וועל אנפאנגען מיט מיינע אפערעטען. אבער איך האב געוואלט צופרידען שטעלען די ליטעראטור. זעהר, זעהר שווער קומט מיר אן די ערשטע פראבע... קיינער פון די ארטיסטען רעדט ניט ווי א מענש... יעדער פון זיי האט אן אנדער אויסשפראך, אנדערע אינטאנאציעס; דאס ארגענטינער אידיש קלינגט שרעקליך און פרעמד אין די אויערען. אבער ביסלעכווייז, גערולדיג פארשטעהען זיי מיך, עס וועט שוין מסתמא געהן א גאנג.

ארויסגעהענדיג פון פראבע איז שוין געווען פינסטער. די עלעקטרישע סיין „טהאמאשעווסקי“ האט בעלייכט דעם גאנצען מארק אנטקעגען. אינגלאך מיט מיידלעך, אלטע אידען מיט ווייבער שטעהען ארום טהעאטער, ארום די פאטאגראפישע בילדער, באוואונדערען, לעזען די פאוסטערס, מאכען מיט די הענט, טייטלען מיט די פינגער. ארגענטינער ספארטס האבען זיך אויך ארומגעשטעלט, און אנדערע ערקלערען זיי וואס דאס איז, און ווען מען פאנגט אן צו שפילען אידישע טהעאטער.

דעם זעלבען אוונד האב איך באזוכט די אידישע צייטונגען, וועלכע זיינען נאך זעהר יונג און זעהר ארים. און אלע דריי דראפען זיך מיט אלערליי מיטלען ווי צו ווערען רייך. זיי חלום'ען אמאל צו ווערען אזוי ווי דער „פארווערטס“. זיי האבען טענות צו אונזערע צייטונגען, אז זיי זיינען ניט אידיש. ווי נעמען אן אמעריקאנישע צייטונג צום לעזען, פארשטעהען זיי גאר ניט. איך האב זיי ערקלעהרט, אז איך נעם וויערע א צייטונג, פארשטעה איך זי אויך ניט.

די אידישע רעדאקציעס זיינען שרעקליך ארים. צובראכענע טישען, צובראכענע בענקלאך. דער ארימסטער אפיס ביי אונז אין א פאבריקעל, קען ניט זיין אזוי שרעקליך פארנאכלעסיגט. און אזוי רעדען פון פעזעס און פעזעס, געלט און געלט און נאך אמאל געלט, האב איך נאך קיין מאל ניט געהערט.

מען הערט ניט מעהר: „מיר זיינען נאך יונג. די ניו יארקער צייטונגען זיינען אויך אמאל יונג און ארים געוועזן.

„מיר דארפען געלט, פעזעס, און מיר וועלען וואקסען און אויסוואקסען. מיר נעהמען פאר אדווערטייזמענטס מעהר ווי די ניו יארקער אידישע צייטונגען.“

מיר האבען אויך באזוכט די רעדאקציע פון „גרויס און קליין“ — א הומאריסטישע צייטונג.

אין דער אידישער גאס, ווי ביי אונז למשל, בעקסטער סטריט, צווישען בוטשער־סטארס, מילך־סטארס, גראסעריס, פיש סטארס, אויף צובראכענע טרעפלעך, וואו מען מוז זיך אנהאלטען אין א שטריק, ווייל מען קען ברעכען דעם קאפ, בעלייכטעט מיט א פארשמירטען, פאררויכערטען לעמפעל, זיינען מיר געגאנגען. די פאדלאגע בויגט זיך אונטער די פיס, פאר יעדען טריט דארף מען מורא האבען, און אין א ווינקעל שטיבעל צום הויף איז די רעדאקציע. איך האב גאט געדאנקט, ווען איך האב מיך שוין געזעהן אינעווייניג.

ביים שרייב־טיש, אויבען־אן, זיצט דער רעדאקטאר — א צושויבערט אידעל, מיט א גרויסען שאל ארומגעוויקעלט. ביי צוויי אלטע מיט שטריק ארומגעבונדענע טישלאך זיצען א צוויי אינגלאך און שרייבען — וויצען מסתמא. ווען מיר זיינען אריינגעקומען, האט דער רעדאקטאר פארגעלעזען פאר זיינע מיטארבייטער, און יענע האבען שטארק געלאכט.

איך האב מיך ניט געקאנט איינהאלטען און געזאגט: איהר לאכט פון דעם דלות, צי דער דלות לאכט פון אייך?

— מיר לאכען פון אלעם וואס איז ערנסט — האט מיר דער רעדאקטאר געענטפערט.

— וועט איהר דאך לאכען פון מיינע „אידען“, וועלכע איך געה אויפפיהרען.

— וואס מיינט איהר? אין בוענאס איירעס, פאר די היגע ראפיאנעס (פרויען־הענדלער) דארף מען ניט זיין ערנסט. קאמיש, קאמיש. אונזער גאנצער לעבען דא איז א קאמישער. איהר האט געזעהן די באלויכטענע הייזלעך מיט די רויטע לעמפלעך אין יעדען קארנער? איהר ווייסט שוין וואס דארט איז? קאמיש, כא־כא! קאמיש גאנץ בוענאס־איירעס. אלע באלעבאטים, אלע סטארקיפערס, אלע גרויסע געשעפטען — כמעט אלע — זיינען פארמישט אט אין יענע געשעפטען; אלע האבען א חלק: די צייטונגען, די ארטיסטען, דער גרויסער עושר, דער מיליאנער, וואס טיילט צדקה און בויט א שוהל — אלע זיינען געוועזענע חברה (ראפיאנעס). קאמיש, הא? אבער מיר צימבלען זיי. מיר נעהמען זיי אויף דער העצע.

ביים זייט איז געזעסען א פארחלומ'טער נערוועזער קראנקער אידעל. ער האט מיר באלד צוגעטראגען א גאנצען פאק מיט פיעסען, וועלכע ער האט אליין אנגעשריבען, און א סך האט ער איבערזעצט פון שפאנישען, און מיר געראטהען, אז די די צווייטע פיעסע זאל איך אויפפיהרען זיינע א קאמעדיע.

איך האב איהם ערקלעהרט, אז איך האב געבראכט מיינע אייגענע פיעסען, מיין רעפערטואר. אבער דורכלעזען וועל איך יא מאנכע פון זיינע אייגענע פיעסען.

— ווען איהר ווילט מאכען געלד — האט ער געזאגט, — דאן פיהרט אויף דאס שטיק. מיר וועלען אייך העלפען.

איין אידישע צייטונג מיט דער אנדערער לעבען ניט בשלום. איינע זוכט אויף דער אנדערער חטאים און איינע דער אנדערער פארשוויגט ניט. לויבט איין צייטונג עפעס, שרייבט די צווייטע באלד פארקעהרט. איבערהויפט זיינען די פאר אידישע צייטונגען פארנומען מיט זידלערייען און מיט אנאנסען פון סאסייעטיס און אנדערע: היינט איז א ברית, מארגען א חתונה, אדרע „גיטעל די שעהנע איז נפטר געווארען“.... זיי נעהמען אפילו אריין אדווערטייזמענטס ווען עס פארקויפט זיך איינע פון די בארימטע לוסטיגע הייזלעך. ווען ניט די ארויסגע'גנב'עטע וויצען און ארטיקלען פון די נויארקער אידישע צייטונגען, וואלט גארניט געווען וואס צו לעזען אין זיי.

דער טאג פון דער ערשטער פארשטעלונג האט זיך אנגערוקט. דער פרייטאג אויף דער נאכט איז געקומען. אין א נערוועזען צושטאנד בין איך אין טעאטער געקומען צום ערשטען מאל אויפטרעטען אין א ווייטער, ווייטער מדינה, פאר מענשען צוזאמענגעלאפענע פון פארשידענע לענדער.

דלאס עקסעלציא טהעאטער איז געווען באזעצט אין יעדער ווינקעלע. טויזענדער אידען זיינען אהיים אוועק, ווייל זיי האבען ניט געקענט מעהר קריגען קיין בילעטען. דער לעצטער קלונג האט אנגעזאגט דעם עולם אז דער פארהאנג הויבט זיך אויף.

עס איז פינסטער געווארען אין טעאטער. דער גרויסער טומעל פון אונזערע אידעלעך, זאלען לעבען, איז איינגעשטילט געווארען. מיין זוהן הערי האט געהייסען אנפאנגען. — און מיר שפילען טשיריקאוו'ס „אידען“.

דאס איבעריגע וועל איך שרייבען אין נעקסטען ארטיקעל.